

BONDEPLAGEREN BILLEDIGT TALT

LÆRERVEJLEDNING
OG
UNDERVISNINGSMATERIALE

*Fegnet af
den 17. Febr. 1790.*

Perspectiv of Nald.

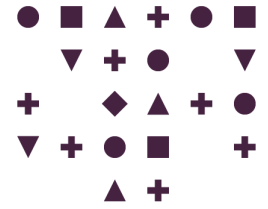
P. A. Schinkel

VIBORG
MUSEUM

INDHOLDSFORTEGNELSE

Introduktion	1
Forhåndsviden	1
Baggrundsviden	2
Standssamfund	2
Oplysningstid	3
Stavnsbånd og landbrugsreformer	3
Kildearbejde: Fæstebrev fra Hald	4
Litteraturhenvisninger	5
Kopiark	

INTRODUKTION

Som forberedelse til besøget på Hald beder vi om, at eleverne introduceres til følgende områder: Standssamfund, oplysningstiden, stavnsbåndet og landboreformerne.

Derudover at der er arbejdet med det vedlagte fæstebrev og tilhørende undervisningsmateriale. Find fæstebrevet i kopiark 5.

UNDERLIGGENDE SPØRGSMÅL:

- Hvilke idéer prægede oplysningstiden, og hvornår var det?
- Hvad og hvornår var stavnsbåndet?
- Hvilke landboreformer kender vi til, og hvorfor blev de indført?
- Hvad var fæstevæsenet?
- Hvad var, og hvorfor havde man et standssamfund?

I det følgende kommer undervisningsforslag og relevante links.

FORHÅNDSVIDEN

Brug 15-20 minutter på at aktivere elevernes forhåndsviden i en brainstorm.

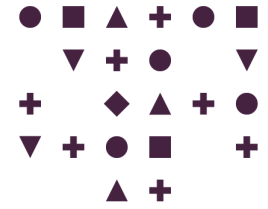
Udskriv arkene med område-ordene (se kopiark 1 - 4), og placér dem rundt omkring i klasselokalet eller evt. i et fællesareal. Hvis der er flere end 20 elever, deles klassen i to rotationsgrupper, som cirkulerer om hver deres fire område-ord.

Lad eleverne i grupper (af tre-fem) rotere mellem de fire område-ord, så de får tre minutter ved hvert papir til at skrive deres umiddelbare viden, gæt og tanker ned.

Altså hvad er deres første tanker, når de f.eks. hører ordet oplysningstid? Hvad kommer de til at tænke på? Hvad ligger der i ordet oplysning? Og hvis de skulle gætte på en periode i historien, som man kaldte oplysningstid, hvornår tror de så, vi befinder os? Disse tanker og eventuel viden (eller kvalificerede gæt) nedskriver de på papiret i stikord.

Når de roterer mellem ordene, starter de derfor også med at læse de andres ord, og kan brainstorme videre ud fra dem.

Hæng eventuelt arkene op i klassen, så I kan kigge på dem løbende og rette til, som eleverne får mere viden om området, og brug fem minutter på at samle op i plenum.

BAGGRUNDSVIDEN

Lad eleverne blive klogere på de fire områder:

STANDSSAMFUND, OPLYSNINGSTIDEN, STAVNSBÅNDET & LANDBOREFORMERNE.

Brug evt. nedenstående introduktionstekster, spørgsmål og videoklip fra dokumentarserien "Historien om Danmark" og Br. Madsen forklarer stavnsbåndet fra www.dk.dk/skole. Eleverne kan arbejde i plenum, grupper eller individuel fordybelse med efterfølgende vidensdeling, alt efter hvad tiden tillader, og I foretrækker. Det er dog vigtigt, at alle i klassen har kendskab til alle fire områder.

STANDSSAMFUND

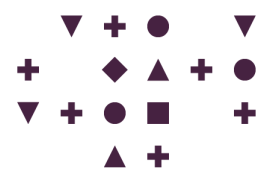
Fra middelalderen var den danske befolkning inddelt i store grupper, som blev kaldt stænder. Gejstlige, der var kirkens folk, og adelen, de fineste og højst privilegerede, udgjorde det danske aristokrati. Borgene, der boede i byerne og var handlende og håndværkere, stod under aristokratiet, men over bønderne, der, selvom de var flest, var nederst i hierarkiet af stænder. De fleste fæstede en gård af en herremand. Herremanden kunne være gejstlig eller adelig. Udenfor stænderne, absolut nederst i hierarkiet og nærmest uden rettigheder, var de fremmede, rejsende og fattige for eksempel tatere, tiggere. Selvom de gejstlige her i 1700-tallet havde mistet meget af deres magt i forbindelse med reformationen, var hierarkiet i den øvrige befolkning fortsat meget markant.

[🔗 Hierarkiet under enevælden Skole | DR](#)

[🔗 Fæstebønder blev straffet som slaver Skole | DR](#)

- Hvorfor fandt man sig med inddeling i stænder?
- Find argumenter for, hvorfor godsejere havde brug for at styre bønderne med hård hånd?
- Hvilket menneskesyn ligger bag?
- Kan I finde eksempler fra i dag på grupper i samfundet, der har flere rettigheder og højere status?
- Kan I finde eksempler på det modsatte? At nogen oplever, at de har færre rettigheder?

OPLYSNINGSTID

I 1700-tallet strømmede nye idéer og tanker fra Frankrig gennem Europa. De kom også til Danmark. Oplysningstiden omfatter i Danmark groft sagt anden halvdel af 1700-tallet. Oplysningstidens tanker om frihed, lighed og broderskab var stærk inspireret af den franske revolution i 1789. Idéerne skulle gøre op med det stærkt inddelte standssamfund, hvor det var utænkeligt, at man kunne bevæge sig op i hierarkiet. Forestillingerne om fornuft, videnskab og menneskets frihed og lighed gjaldt dog kun borgerskabet. Der var ikke stor tiltro til de 80 % af befolkningen, der var bønder, og måske derfor kunne oplysningstid og stavnsbånd leve side om side, i hvert fald en tid.

- Miniforedrag - Den Franske Revolution og Danmark (danmarkshistorien.dk)
- Struensee indleder et reformprogram Skole | DR

- Fortæl med jeres egne ord, hvad var oplysningstiden?
- Find argumenter for, at oplysning er en forudsætning for deltagelse i demokrati.
- Find argumenter imod, at det kræver et særligt oplyst og dannet niveau at deltage i et demokrati.

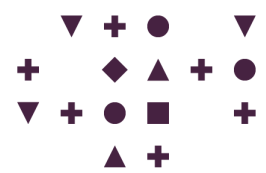
STAVNSBÅND OG LANDBOREFORMER

Stavnsbåndet blev indført i 1733 og varede indtil til 1788. Stavnsbåndet betød, at den mandlige del af landbobefolkningen i Danmark i alderen fra 9 - 40 år (senere 4 - 40 år) ikke måtte forlade det gods, de hørte til, uden særlig tilladelse fra godsejeren. Man var bundet til sin stavns.

- Stavnsbåndet indføres i Danmark Skole | DR
- Brdr. Madsen forklarer Stavnsbåndet Skole | DR
- Landboreformerne gør bønderne frie Skole | DR

- Stavnsbåndet sikrede, at der var soldater til militæret og arbejdskraft på godserne. Hvorfor havde man brug for at sikre det?
- Hvordan sikrer samfundet sig en passende produktion i dag?
- Findes der måder at blive stavnsbundet på i dag, hvor mennesker f.eks. er bundet til hus eller job?

FÆSTEBREV

Et fæstebrev var den skriftlige kontrakt mellem godsejeren og fæstebonden.

Godsejeren eller herremanden gav brugsretten af en gård eller af et hus til en fæster; altså en bonde, der skulle passe gården og dyrke jorden. Til gengæld for at få lov til at dyrke jorden skulle bonden betale afgifter i form af landgilde, hoveri og eventuelt andre skatter. Landgilde var betaling i naturalier f.eks. korn, kalk, gæs og lignende.

Hoveri var pligtarbejde, som fæstebonden skulle udføre for herremanden f.eks. høstarbejde, kørsel og lignende.

Fæstebreve blev indført i løbet af i 1500-tallet og blev først afviklet ved lov i 1919.

Stavnsbåndet (1733-88) skrev sig således ind i en længere tradition for, at bønder lejede eller fæstede deres gård af en herremand. Indførelsen af Stavnsbåndet forringede bondens vilkår og understregede standssamfundets klare hierarki.

FÆSTEBREV FRA HALD OG VEJLEDNING TIL BRUG AF BILLEDNOTAT

På kopiark 5 er et fæstebrev mellem Frederik Schinkel og en af hans bønder, som eleverne nu skal arbejde med. Til hjælp med kildearbejdet er Billednotat (kopiark 6).

Med billednotatet skal eleverne selv forholde sig undersøgende og undrende. Eleverne skal læse fæstebrevet og bagefter udfylde billednotatet.

Billednotatet er tematisk inddelt. De skriver /tegner, hvad de lærer om herremanden, fæsteren, aftalen (fæstebrevet) og fæstegården, men der er også plads til et tilføje anden fakta f.eks. om tidligere ejere, egne spørgsmål eller f.eks. tegne en relevant genstand eller person i Andet.

Desuden er der en tidslinje, hvor både fakta fra fæstebrevet og perioden generelt kan indføres.

De finder ikke nødvendigvis frem til de samme fakta.

Målet er, at eleverne får indblik i, hvad et fæstebrev var, og hvilke elementer det indeholdt.

Eleverne kan tegne, indsætte billeder og skrive stikord i det omfang, I aftaler det. Det anbefales, at eleverne arbejder gruppevis.

OVERSIGT OVER KILDER:

Kilde 1 (kopiark 5): Fæstebrev til Wisti Jensen er hovedkilden, mens de øvrige dokumenter giver supplerende viden. Vent evt. med at uddele de øvrige dokumenter, til eleverne har et godt overblik over fæstebrev og billednotat.

Kilde 2 (kopiark 10): Fæstebrev til Jens Christensen er lettere og kortere. Den kan anvendes differentierende eller udelades.

De øvrige papirer, der supplerer hovedkilden:

- Skiftebrevet (kopiark 7), der omhandler fæstets tidligere beboere og deres ejendele.
- Prisberegneren (kopiark 8), hvor eleverne kan se, hvad f.eks. rugbrød, øl og lignende kostede.
- Tidslinje 1700-tallet (kopiark 9).

Til generel tilgang til og arbejde med kilder anbefales Rigsarkivets: "DEN LILLE GULDBOG OM KILDEKRITIK"

LITTERATURHENVISNINGER:

SKOLELITTERATUR

Historie 7

Erik Dehn: Bondelandet.

Thomas Meloni Rønn og Henning Brinckmann: Revolution og omvæltning.

HJEMMESIDER

<https://www.dr.dk/skole/historie/udskoling/tema/enevaelde-og-oplysningstid>

<https://historie.gyldendal.dk/kanon/stavnsbaandets-ophaevelse>

<https://kilderne.dk/kildekritik/>

<https://www.tvmidtvest.dk/video/klip/interview-med-forfatter-ida-jessen-om-den-jyske-hede>

FILM

Dr-serien Historien om Danmark: afsnittet Enevælde og oplysningstid.

BAGGRUNDSLITTERATUR

Erik Harbo: Frøkenen på Hald

Både 'Bekendelser' og 'Eneste barn' samt flere breve og baggrundsstof findes i bogen Frøkenen på Hald af Erik Harbo udgivet af Blicher-selskabet og Gyldendal.

ØVRIG LITTERATUR TIL TVÆRFAGLIGT ARBEJDE

Ida Jessen: Kaptajnen og Anna Barbara. Især 4. kapitel Brylluppet.

Her hører man om fæstebonden Erik Christensens sag, som også indgår i forløbet.

Charlotte Amalie Schinkel: Bekendelser.

Charlotte Amalies selvbiografi om hendes barndom og ungdom, og hvordan hun endte med Martinus Braëm.

St. Steensen Blicher: Eneste barn

- novelle spundet over Charlotte Amalies kærlighedshistorie og utrolig lig hendes selvbiografi: Charlotte Amalie Schinkel Bekendelser.

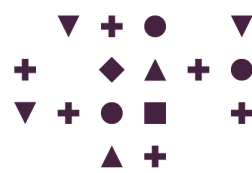
Kopiark

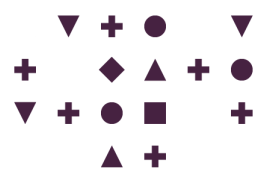
KOPIARK 1

Oplysningstid

VIBORG
MUSEUM

KOPIARK 2

Stavnsbånd

VIBORG
MUSEUM

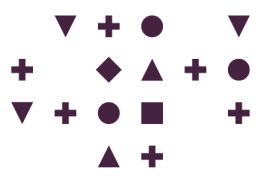

KOPIARK 3

Landboreform

VIBORG
MUSEUM

KOPIARK 4

Standssamfundet

VIBORG
MUSEUM

KOPIARK 5: KILDE 1
FÆSTEBREV TIL WISTI JENSEN

Frederik Schinkel til Hald, Hans Kongelige Majestæts kammerherre[a] og landsdommer i Nørre Jylland offentliggør her:

At jeg hermed på livstid steder og fæster[b] Wisti Jensen til min ejendom i Daugbjerg i overensstemmelse med loven.

Den delte gård er på hartkorn[c]: 4 tønder, 7 skæpper, 1 fjerdingkar, 2¼ album[d] i Daugbjerg. Tidligere gårdfæster Niels Michelsen og hustru døde lige efter hinanden dette efterår og efterlod sig den mindreårige søn Jacob Nielsen, 14 år gammel, som heller ikke har været til konfirmation, og derfor ikke kan betros stedet. I stedet er fæstegården på grund af det store behov i disse krigstider[e] overladt til førnævnte Wisti Jensen, som beviseligt er kasseret ved militærsession i Viborg.

Dette forhold og disse omstændigheder fører til at fæsteren overdrages alt, der befinder sig på stedet; ind- og udbo, bygning, besætning og avl med mere, som er meddelt i skiftebrevet[f]. Derimod udbetales 30 rigsdaler[g] til sønnen i arv, og Herremanden eftergiver en del af sine krav[h]. Det aftales at fæsteren driver, vedligeholder og forbedrer stedet på bedste vis. Fæsteren betaler alle kongelige skatter og afdrag.

Desuden den årlige landgilde[i] i penge; 9 rigsdaler, 4 mark og 8 skilling samt den sædvanlig mængde kalk for udgravningen ved Haurits kær og transport for Herremanden som det tidligere er aftalt.

I øvrigt skal fæsteren rette sig efter Hans Kongelige Majestæts allernådigste love og befalinger, og som følge af det være hørig og lydige [j] imod herremanden og hans ansatte ellers ophører fæstekontrakten.

Indfæstningen er til fornøjelse afgivet.

Hald den 22. november 1788

F. Schinkel

Ensyldende originalt fæstebrev har jeg lovgyldigt modtaget.

Wisti Jensen

(Teksten er bearbejdet)

Wisti Jensen

KILDENOTER:

[a] Kammerherre

En ærestitel, der udnævnes af kongen og som stadig i dag bruges af hoffet. En kammerherre har oprindeligt været en fremtrædende embedsmand – ofte en adelig – med adgang til kongens kammer (deraf titlen). Frederik Schinkel var dog ikke adelig. Rang af 2. rangklasse.

[b] Steder og fæster

Give ejendom i fæste. En fæster er en person som har overtaget brugsretten for en ejendom eller et jordstykke (for en livslang periode) mod en fastsat modydelse.

[c] Hartkorn

Ordret 'hårdt korn', dvs. rug og byg. Landbrugsjords værdi beregnet ud fra ydeevne og areal

[d] Tønder, Skæpper osv.

Måleenheder for (landbrugsjords) areal 1 tønde = 8 skæpper = 32 fjerdingkar = 96 album (rummål). 1. tønde svarer ca. til 0,5 hektar eller 5km²

[e] Krigstider

Her henvises til en lille, ofte glemt krig, der startede i sommeren 1788, kaldet Tyttebærkrigen.

[f] Skiftebrevet

Retsligt dokument indeholdende en opgørelse af et bo, der skal skifte ejere.

[g] Rigsdaler

Pengeenhed. Se eventuelt, hvad det svarer til i Prisberegneren

[h] Eftergiver sine krav

Han har sandsynligvis eftergivet den gæld, den tidligere fæster har haft, så den nye fæster ikke skal betale det.

[i] Landgilde

Den afgift i naturalier (og penge) som en fæstebonde skulle betale til ejeren af jorden.

[j] Hørig og lydig

Fæsteren skal sørge for at vedligeholde og forbedre den lejede ejendom og jord samt være herremanden/husbonden, (Frederik Schinkel) og hans ansatte "hørig og lydig" dvs. høre efter og gøre, hvad der bliver sagt.

OM SØNNEN JACOB NIELSEN

Jacob Nielsen blev døbt den 20.maj 1771 i Daugbjerg.

Han var søn af gårdmand Niels Michelsen og hustru Else Jacobsdatter. De fik ingen børn derefter, men han havde tre voksne søstre.

Det vil sige, at han var 17 år og ikke 14 år, da fæstebrevet blev skrevet i følge kirkejournalerne.

Han blev landsoldat i 1.jydskeregiment i 1793 og opholdt sig i Vroue sogn. Han boede i Resen sogn, da han stoppede som soldat i 1801.

Herefter vides ikke mere om hans skæbne.

KOPIARK 6: BILLEDNOTAT

Print i A3

FÆSTERE

FAKTA

SPØRGSMÅL

HERREMANDEN

**FÆSTEBREVE
FRA
HALD**

Tidslinje:

FÆSTEGÅRDEN

AFTALEN

ANDET

Jeres navne:

KOPIARK 7: SKIFTEBREVET

På vegne af sin fornemme herremand, kammerherre Schinkel, ankom forvalter Christensen af Hald

D. 20. oktober 1788 til dødsboet efter fæstebonde Niels Michelsen og hustruen Else Jacobsdatter i Daugbjerg. Formålet var på lovlig vis at gennemgå dødsboet og besætningen af dyr. Til stede var to mænd fra byen og afdødes eneste søn, Jacob Nielsen, i selskab med sine farbror og sine tre svogre (gift med Jacobs storesøstre).

Opgørelsen kommer her i en lettere forkortet udgave.

I SAMTLIGE VIDNERS TILSTEDEVÆRELSE OPGJORDES:

INDBO	RIGSDALER	MARK	SKILLING
1 bord i fyrtræ på fod med skuffe	0	5	0
2 bænke i fyrtræ		1	
1 god træstol			12
2 ringere træstole		1	
1 skab i fyrtræ med bord		3	
2 halve sengesteder med omhæng	1		
1 sort/hvid tæt vævet overdyne	1		
2 hvide uldlagner		2	8
1 hvid uldunderdyne		2	
1 blå- og hvidstribet pude		1	4
1 blå- og hvidstribet dyne		2	
1 hvid og grå uldlagen		1	14
1 gammel rød/hvid hovedpude			6
1 sengested med gult omhæng		2	4
1 grøn/hvid tæt vævet overdyne		1	4
1 hvid uldlagen			12
1 gammel dyne uden fjer			8
2 puder sort, rød og hvid		1	
1 skab i væggen	1		
1 urværk	1		
2 tintallerkener og 4 trætallerkener		2	
1 stenfad og 1 stentallerker			4
3 stk. hylder			8
1 jernkakkellovn	4		8
1 lille fyrbord			12
...			

UDBO:	RIGSDALER	MARK	SKILLING
1 sorthovedet hesteplag på 3 år	26		
1 sort hoppe 10 år	16		
1 sort hest med hvide bagfødder	15		
2 gamle heste	1	2	
1 hvidplettet ko 6 år	6		
1 sort broget ko 10 år	4	4	
1 sorthovedet kvie med kalv	6	4	
1 sorthovedet stud	2	4	
1 sort og en hvid studekalv	2	4	
15 stk. får	8	4	
1 svin	1	2	
1 vogn til kalk med vognkasse	6	4	
1 gammel møgvogn med 2 hjul og bræt	1	2	
1 plov med jer		4	
Seletøj til 4 heste med tilbehør	1	2	
2 førerliner med tilbehør	1	2	
3 grimer			4
2 høtyve			8
...			
INDTÆGT I ALT	133		6

DERIMOD ER DER FØLGENDE UDGIFTER

Gården er ikke helt faldefærdig, men har mangler i sådan en grad, at når til det lægges til den kongelige forordning af 8. juni 1787, så ville den lille arv efter boopgørelsen ikke slå til den nødvendige og omfattende renovering eller nyanskaffelser.

UDGIFTER FOR HERREMANDEN	RIGSDALER	MARK	SKILLING
Renovering af fæstegården	250		
Manglende betaling af kongelige skatter og landgilde	21		12
Resterende betaling for skole-husets opførelse	5	4	
Begravelsesbetaling		1	
Folkeløn, kongetiende, skiftebetaling	9	3	15
UDGIFTER I ALT	295	2	11

Da boets indtægt sammenlignedes med udgifterne, var der altså minus på kontoen til arvingerne og dermed også sønnen Jacob Nielsen. Frederik Schinkel vælger dog at eftergive denne gæld og give Jacob Nielsen 30 rigsdaler i arv. Frederik Schinkel skaffer blandt andet 10 af disse rigsdaler ved at sælge forældrenes tøj. Skiftet slutter med at konkludere: "... dermed er det hele skifte efter fader og moder sluttet og afgjort til alle involveredes gavn og fornøjelse"

Hvorvidt dette var sandt, og om opgørelsen var retfærdig, er svært at vurdere.

(Teksten er forkortet og bearbejdet)

Kilde: Hald gods. Skifteprotokol 1776-1807, side 122. Opslag 62 af 154.

KOPIARK 8: PRISBEREGNEREN

HVAD FYLDER DET?

1 tønne = 8 skæpper = 32 fjerdingkar = 96 album (rummål).

1 tønne land svarer til ca. 5,5km² eller 0,55 ha

HVAD VEJER DET?

Måleenhed for vægt:

1 pund = 500g

1 skippund = 160kg

HVAD ER DET VÆRD?

1 rigsdaler = 6 mark = 96 skilling

1 mark = 16 skilling

PRISER PÅ FØDEVARER 1780-1789

FØDEVARER

Prisen på et pund groft rugbrød i København varierede i denne periode mellem 1½ og godt 2 skilling. Et pund flæsk kostede mellem 6½ og 10 skilling, mens et pund oksekød kostede fra 5 til 7 skilling. En pot brændevin kostede 15-20 skilling og en pot øl 1-2 skilling.

LANDBRUGSPRODUKTER

En okse kostede 22 rigsdaler, en tønne smør 30-40 rigsdaler.

Rugprisen i almindelig handel varierede efter høstudbyttet mellem 2 og 4 rigsdaler, mens hvedepriisen tilsvarende varierede mellem 3 og 5 rigsdaler.

BYGGEMATERIALER OG METALLER

Tusinde mursten kostede 7 rigsdaler, mens 1.000 almindelige tagsten kostede 15 rigsdaler og 1.000 glaserede tagsten 40 rigsdaler.

Langhalm til tagtækning kostede 1 / -2 rigsdaler pr. læs og en tønne stenkalk 1 til 1½ rigsdaler. Et skippund jern kostede 12 rigsdaler og et skippund bly 20-26 rigsdaler.

KILDE:

"Mark og skilling, kroner og øre- Pengeenheder, I priser og lønninger i Danmark i 350 år" (1640-1989) af Poul Thestrup

KOPIARK 9: TIDSLINJEN

1719	Frederik Schinkel fødes	
1733	Stavnsbåndet indføres	Mænd mellem 14 og 36år må ikke rejse fra den herregård, de hører til
1750	Frederik Schinkel køber Hald Hovedgaard	
1764	Stavnsbåndet udvides	Gælder drenge og mænd i alderen 4 - 40år. Herremanden bestemte, hvem der skulle fæste en gård og under hvilke vilkår
1773	Charlotte Amalie Schinkel fødes	
1786	Den store landbokommission nedsættes	Kommissionen skulle undersøge, hvordan regeringen kunne hjælpe med at forbedre landbruget
1787	Træhest, hundehul og halsjern forbydes som afstraffelse af fæstere	Udover afskaffelsen af de værste straffe bliver det herremandens pligt at sørge for fæstegårdens stand ved skifte. Bonden kan ikke længere tvinges fra gården
1788	Stavnsbåndet ophæves	Bonden kan selv bestemme, hvor han vil fæste en gård
1787 - 1790	Hoveristrejker	
1791	Forbud mod at Herremænd må slå deres fæstebønder	
1792	Charlotte Amalie og Martinus Braëm gift	Charlotte Amalie rejser fra Hald og bryder med sin far. D. 19. oktober 1792 gifter hun sig med den 12 år ældre søløjtnant Martinus Braëm
1794	Frederik Schinkel dør	
1799	Hoveri lægges i faste rammer	Herremanden kan ikke længere ubegrænset kræve fæsterens arbejdskraft
1850'erne	Første bondehøjskoler	

KOPIARK 10: KILDE 2 FÆSTEBREV TIL JENS CHRISTENSEN

Anno 1777

Frederik Schinkel til Hald, Deres Kongelige Majestæts etatsråd[a] og landsdommer i Nørre Jylland offentliggør her:

At jeg hermed steder og fæster[b] Jens Christensen af Daubjerg det halve Mellemgård i Øster Børsting på hartkorn:[c] 2 tønder[vi], 5 skæpper[vii]. Han stopper hermed i rytterriet, hvor han har gjort tjeneste i tre år. Han overtager fæstet på den måde, at han gifter sig med enken samme sted, Birthe Marie Nielsdatter. Han overtager en fuldt udstyret gård inde og ude, med alt tilhørende bygning, avl og besætning, og han kan i sin livstid nyde, bruge og beholde hele den tilhørende ejendom i fæste efter loven, så længe han betaler alle kongelige skatter og afgifter. Desuden den almindelige landgilde[xi] på 6 rigsdaler, 1 mark[xii] årligt betalt til Mortensdag.

Gården skal vedligeholdes og forbedres efter loven, og han skal være mig og mine ansatte hørig og lydige ellers ophører fæstekontrakten.

Hald den 24. oktober 1777

F. Schinkel

Ligelydende har jeg til min efterretning modtaget.

Jens Christensen

(Teksten er bearbejdet)

[A] ETATSRÅD

Dansk titel, som for det meste gav rang i 3. rangklasse.

[B] STEDER OG FÆSTER

Give ejendom i fæste. En fæster er en person som har overtaget brugsretten for en ejendom eller et jordstykke (for en livslang periode) mod en fastsat modydelse.

[C] HARTKORN

Ordret 'hårdt korn', dvs. rug og byg. Landbrugsjords værdi beregnet ud fra ydeevne og areal

[D] TØNDER OG SKÆPPER

Måleenhed for (landbrugsjords) areal 1. tønde svarer ca. til 0,5 hektar.

[E] LANDGILDE

Den afgift i naturalier (og penge) som en fæstebonde skulle betale til ejeren af jorden.

[F] RIGSDALER OG MARK

Pengeenheder. Se eventuelt, hvad det svarer til i Prisberegneren.

[G] "HØRIG OG LYDIG"

dvs. høre efter og gøre, hvad der blev sagt.

af aarsel i Begyndelsen af det 19de Aarhundrede.
Originalen, der tilhører Høi Overretssagfører Høy-Gulberg i Aarhus